

LEESGROEP

AUGUSTINUS PREEKT OVER GODS MENSWORDING

Dieter Van Belle

'Het is geboortedag.'

'Van wie?'

'Van de Heer.'

'Heeft hij dan een geboortedag?'

'Jazeker.'

'Heeft het 'Woord in het begin, God bij God', een geboortedag?'

*'Jazeker. Als de Hij geen menselijke geboorte had,
zouden wij de goddelijke hergeboorte niet bereiken.*

Hij is geboren opdat wij werden herboren.

Je mag er niet aan twijfelen dat je wordt herboren, Christus is geboren!'

(Augustinus, S 189,3)

1. Augustinus (354-430)

- °Thagaste, Noord-Afrika. Bewogen tijd: o.a. de val van Rome (410). Grote uitdagingen rond/binnen de Kerk (manicheïsme, donatisme, arianisme, pelagianisme, ...).
- Opgeleid als retor in Carthago. Werkt als docent in Carthago en Rome. Hartstochtelijk zoeker: bij het manicheïsme ('toehoorder', 373-383), in de filosofie (scepticisme, vooral platonisme). Hoogleraar in de retorica in Milaan.
- Wordt christen mede onder invloed van bisschop Ambrosius: 'de Kerk beweegt ons om het Evangelie te geloven'. Het treft dat 'deze man gelukkig is'. Wordt door Ambrosius in Milaan in 387 gedoopt (32 jaar). Gemeenschapsleven.
- Bisschop van de havenstad Hippo Regius (395/396) ('Algerije'). Grote invloed, ook in de besluiten van Noord-Afrikaanse concilies.
- Geschreven oeuvre in totaal ca. 12.000 blz., meestal ter gelegenheid van, op vraag van. Was 'ook nog' bisschop, rechter, catechist, ziekenbezoeker, had beheer over goederen ...
- Augustinus overleed op 28 augustus 430 (75 jr). in het door Vandalen belegerde Hippo.
- Augustinus' bibliotheek bleef bewaard. Kopieën van bijna elke preek en brief en een afschrift van vrijwel elk boek. *Retractationes* of *Nalezingen* met inlichtingen over de aanleiding van

ieder boek. Inventaris die werd opgemaakt door Possidius, zijn vriend, huisgenoot, later collega-bisschop en biograaf.

- Augustinus' invloed (in het Westen) is enorm: dat begint al tijdens zijn leven en duurt vele eeuwen verder. Tot op vandaag is hij de belangrijkste kerkvader van het westerse christendom.

2. Augustinus als predikant

- Grote liefde voor de Schrift. Vertaling 'Vetus Latina' of Itala, ouder dan Vulgaat. Vgl. briefwisseling met Hieronymus.

Christus omarmt Augustinus (1143-1178) Engelberg, Stiftsbibliothek Cod. 12: Enarrationes in Psalmos

- Gepreikt van 392 tot 430, vooral in *Hippo Regius*, maar overal waar hij kwam, werd hij gevraagd.
- Preken bewaard dankzij snelschrijvers (vaak van elders). Soms nagekeken door Augustinus, vaak ook niet. Verspreiding al tijdens zijn leven in hele Middellandse Zeegebied.
- 600 preken bewaard: naar schatting 10% van preekoeuvre. Augustinus preekte iedere zaterdag en zondag, alle feestdagen, in sommige liturgisch periodes elke dag, op sommige dagen verschillende keren en soms meer dan eens in één viering.
- Hij schrijft over preken in verschillende van zijn geschriften:
 - o Liever zou hij zwijgen/luisteren, maar het is een kerntaak voor een bisschop.
 - o Hij geniet van het succes dat hij ermee heeft, maar is bang ijdel te worden.
 - o Stelt zich bewust nederig op. *'Ik spreek als bisschop tot u vanaf een verheven plaats, maar lig vol vrees aan uw voeten'* (verantwoording aan God voor dat ambt). De Schrift is een bouwwerk met een lage toegang: je moet je bukken om binnen te komen (Conf. III,5,9).
 - o Wil toegankelijk spreken, omwille van de didactiek, maar ook omwille van Christus, de nederige bij uitstek.
 - o Christus is de predikant, de echte preekstoel is 'het kruis'.
- Hoe pakte hij dat aan?
 - o Bij de voorbereiding:
 - Wie preekt, is eerst 'orator', dan pas 'dicator' (DC IV,32).

- De predikant spreekt ook met zijn leven, dat 'voorbeeldig' moet zijn.
- Voor de preek zelf: bidden om verlichting, waarachtigheid en dat de toehoorders toegankelijk zouden zijn voor Gods Woord. Bij het begin van de preek vraagt Augustinus dat ook de toehoorders voor hem zouden bidden.
- Preek: goed voorbereid, niet uitgeschreven.
- De retoriek is geen doel op zich: zijn woord in dienst van hét Woord.

De oudste afbeelding van Augustinus, ca. 600. Fresco in de Lateraanse Bibliotheek, Rome

3. Genre en stijl van de 'sermones ad populum'

- Grote pastorale aandacht voor het volk Gods. Desnoods moet je er de taalgeleerden mee ontstemmen: als het volk je maar verstaat (En.Ps. 138,20)
- Creatief én diepzinnig. Als je Augustinus kent uit de preken, heb je veel mee over hele oeuvre.
- Korte zinnen, eenvoudige woorden, veel Bijbelcitataten en –allusies, voorbeelden uit het dagelijkse leven, fictieve dialogen met Jezus/apostel/tegenstander, humor en woordspelingen.
- Grote levendigheid, plotse wendingen: er werd al eens onderbroken voor applaus, gelach, tranen, acclamatie, misnoegen, vragen, inspelen op latkomer, ...
- Gelovigen stonden recht, de bisschop zat op de sedes in de apsis. Augustinus' preken duurden meestal tussen 30 en 90 min.

Colloquium 2022: "Omwille van ons heil"

- Een geestelijke lezing vanuit de eenheid van de hele Bijbel. Het Oude Testament lezen in het licht van het Nieuwe. Allegorieën en typologieën. Dus niet OT vs. NT (manicheïsme). De theologische grond van die eenheid is het ene Woord van God, Jezus Christus.
- Opvallend: ongeletterde en eenvoudige mensen van 1600 jaar geleden beschikken blijkbaar over een groot vermogen om te luisteren. Augustinus prijst hen daar voor.
- Augustinus eindigt met 'conversi ad Dominum', waarop gelovigen en de bisschop zich naar het Oosten keren en bidden.
- Twintigtal kerstpreken, uit 'sermones de tempore' (preken voor het liturgisch jaar, indeling mauristen, andere over de Schriften, heiligen, andere onderwerpen).

Augustinus preekt (Padova, 1500) London, British Library

4. Preken over Gods menswording

SERMO 189 - Kerstmis, voor 410, Schrifttekst: Lc 2,1-7

1. De dag die elke dag maakte, heeft deze dag voor ons geheiligd. Over deze dag zingt de psalm: *'Zing nu de Heer een nieuw lied, zing de Heer aarde alom; zing de Heer, zegen zijn naam, verkondig de dag uit de dag, zijn heil.'* (Ps 96,1-2). Wie anders is deze dag uit de dag, dan de Zoon uit de Vader, licht uit licht? Die andere dag echter, de verwekker van de dag die vandaag uit de maagd geboren werd, de andere dag kent opgang noch ondergang. God de Vader noem ik de dag. Want Jezus zou niet de dag uit de dag zijn, als ook de Vader niet de dag was. Wat is dag anders dan licht? Niet het licht voor de ogen van het lichaam, niet het licht dat mensen en dieren met elkaar gemeen hebben, maar het licht dat voor de engelen straalt, het licht dat de harten zuivert wanneer we ernaar kijken. Voorbij gaat immers deze nacht waarin wij nu leven, waarin voor ons de Schriften als lichten ontstoken worden. En komen zal waarover in een andere psalm wordt gezongen: *'In de morgen zal ik bij U zijn en U aanschouwen.'* (Ps 5,5).
2. Deze dag dan, het Woord van God, de dag die voor de engelen straalt en die schijnt in het vaderland – waarvan wij verre zijn in den vreemde – deze dag heeft zich met het vlees bekleed en is geboren uit de maagd Maria. Op wonderbaarlijke wijze is Hij geboren! Wat is wonderbaarder dan een maagdelijke bevalling? Zij werd zwanger en is maagd. Zij baart en is maagd. Uit de vrouw die Hij heeft geschapen, is Hij dus geschapen. Hij schonk haar vruchtbaarheid en liet haar maagdelijkheid ongeschonden.

Waar kwam Maria vandaan? Uit Adam. Vanwaar kwam Adam? Uit de aarde. Als Adam uit de aarde kwam en Maria uit Adam, dan komt ook Maria uit de aarde. En als Maria uit de aarde komt, kunnen wij de woorden doorgronden die wij zingen: *'Dan wast de waarheid op uit de aarde.'* (Ps 85,12). Wat voor weldaad bewijst zij ons daarmee? *'Dan wast de waarheid op uit de aarde en ziet gerechtigheid neer uit de hemel.'* Want de joden, zoals de apostel Paulus zegt, met hun miskennis van de gerechtigheid Gods en hun verlangen een eigen gerechtigheid op te richten, hebben geweigerd zich aan de gerechtigheid Gods te onderwerpen (Rom 10,3).

Waar komt de gerechtigheid van de mens vandaan? Uit de mens zelf? Welke arme geeft zichzelf brood? Welke naakte kan zich bedekken, als hij geen kleding krijgt? Gerechtigheid hadden wij niet, hier waren enkel zonden. Waar komt de gerechtigheid vandaan? Wat is gerechtigheid zonder geloof? De rechtvaardige leeft uit het geloof (Rom 1,17). Wie zonder te geloven zichzelf rechtvaardig noemt, is een leugenaar. Wie geen geloof bezit, moet toch wel liegen? Wie de waarheid wil spreken, moet zich bekeren tot de waarheid.

Maar de waarheid was ver te zoeken. De waarheid wast op uit de aarde. U lag te slapen, zij kwam naar u toe. U was diep in slaap, zij wekte u. De Waarheid heeft zichzelf tot de Weg gemaakt (vgl. Joh 14,6) om u niet te verliezen. Omdat de waarheid uit de aarde opwast, is onze Heer Jezus Christus uit de maagd geboren. De gerechtigheid ziet neer uit de hemel opdat de mensen niet hun eigen gerechtigheid zouden bezitten maar die van God.

3. Wat een verheffing van de mens, en wat een vernedering van God ging daaraan vooraf! Vernedering die eraan voorafging? Wij waren sterfelijk, wij voelden de last van de zonden, wij droegen onze straf. Elke mens begint bij de geboorte met ellende. Daar hoeft u geen ziener voor te zijn. Kijk maar eens naar de geboorte van een kind en zie het krijten.

Als die vernedering van God op aarde groot was, dan rijst de vraag: wat voor verheffing heeft dan zo onverwacht plaatsgevonden? De waarheid wast op uit de aarde. De waarheid, Christus, heeft alles geschapen en is geschapen te midden van al het andere. Hij maakte de dag en kwam in de dag. Hij was er vóór de tijden en betrad de tijden. Christus de Heer is zonder begin eeuwig bij de Vader. En toch moet u naar de betekenis van de dag van vandaag zoeken. Het is een geboortedag. Van wie? Van de Heer. Heeft Hij dan een geboortedag? Ja, die heeft Hij. Het Woord in het begin, God bij God (vgl. Joh 1,1) heeft een geboortedag? Ja! Als Hij geen menselijke geboorte zou hebben, dan zou het buiten ons bereik liggen in God herboren te worden. Hij is geboren opdat wij opnieuw geboren zouden worden. Christus is geboren, laat niemand twifelen aan zijn eigen wedergeboorte. Hij is geboren en hoeft niet opnieuw geboren te worden. Opnieuw geboren worden was toch alleen noodzakelijk voor de mens, wiens geboorte vervloekt is? Laat daarom Christus' barmhartigheid in onze harten gestalte krijgen. Zijn moeder droeg Hem in haar schoot, laten wij Hem in ons hart dragen. De maagd is door de vleeswording van Christus bevrucht, laten onze harten bevrucht worden door het geloof in Christus. Zij bracht de Verlosser voort, wij moeten lof voortbrengen. Laten we niet onvruchtbaar zijn, laten onze zielen vrucht dragen voor God.

4. De geboorte van Christus uit de Vader zonder moeder, de geboorte van Christus uit een moeder zonder vader, beide geboorten zijn wonderbaarlijk. De eerste is eeuwig, de tweede is in de tijd. Wanneer is Hij uit de Vader geboren? Wat wil dat zeggen: wanneer? Zoekt u daarginds een tijdstip? Daarginds waar u geen tijd zult ontdekken? Zoek niet daar naar een wanneer, doe dat hier. U mag zich wel afvragen wanneer Hij uit zijn moeder werd geboren. Wanneer Hij uit de Vader werd geboren, kunt u niet vragen. Hij is geboren, maar kent geen tijd. Hij is als Eeuwige geboren uit de Eeuwige. Hij is mede-eeuwig. Waarover verbaast u zich? Hij is God. Beschouw zijn goddelijkheid en de oorzaak van uw verbazing vervalst. En toch verbaast u zich wanneer wij zeggen: 'Hij is geboren uit een maagd'. Een indrukwekkende gebeurtenis! Hij is God, u moet zich niet verbazen, laat uw verbazing

plaatsmaken voor lofprijzing. Laat het geloof u hierbij helpen, geloof dat het is gebeurd. Al gelooft u het niet, gebeurd is het toch, maar u blijft een ongelovige.

Hij heeft zich verwaardigd mens te worden, wat wilt u nog meer? Is God voor u niet genoeg vernederd? Hij die God was, is mens geworden. Een benauwde behuizing: gewikkeld in doeken is Hij in een kribbe gelegd (Lc 2,7). U hoorde het in de evangelielezing. Wie zou zich er niet over verbazen? Die de wereld vervulde, vond geen plaats in de herberg. Die in een kribbe gelegd werd, is ons voedsel geworden. Laten de twee dieren bij de kribbe komen, de twee volkeren, een os kent immers zijn eigenaar, een ezel de krib van zijn meester (Js 1,3).

Ga naar de kribbe, en schaam u niet lastdier te zijn van de Heer. Christus zult u dragen, u zult op uw weg niet verdwalen, de Weg zit op u. Herinnert u zich dat ezeltje dat naar de Heer werd gebracht? Dat zijn wij, niemand hoeft zich daarvoor te generen. Laat de Heer maar op ons zitten en ons roepen waarheen Hij wil. Wij zijn zijn lastdier. Wij zijn op weg naar Jeruzalem (vgl. Mc 11,1-11 en//). Met Hem op de rug ervaren wij geen last, maar verlichting (vgl. Mt 11,30). Met Hem als gids verdwalen we niet: wij gaan naar Hem, wij gaan door Hem (per illum imus), wij gaan niet ten onder (non perimus).

Uit SERMO 185, Kerstmis tussen 412-416

1. Kerstmis noemt men de dag waarop de wijsheid Gods zich als onmondige (infans) heeft geopenbaard en het Woord Gods zonder woorden een menselijke stem heeft doen horen.
Deze zo verborgen Godheid echter is door een getuigenis van de hemel aan de wijzen bekend gemaakt en door de stem van de engelen aan de herders aangekondigd. (...)
Ter wille van wie is een zo verheven majesteit gekomen in zo grote nederigheid?
Niet ter wille van zichzelf, maar ter wille van ons, als wij gelovig zijn. *Ontwaak, mens, voor u is God mens geworden. 'Ontwaak, slaper, sta op uit de dood, en Christus' licht zal over u stralen.'* (Ef 5,14).

Uit SERMO 190, Kerstmis tussen 391-400, Schrifttekst: Lc 2,22-35

1. Onze Heer Jezus, die bij de Vader was voordat Hij werd geboren uit een moeder, koos niet alleen de maagd uit wie Hij zou worden geboren uit, maar ook de dag waaróp. In hun onzekerheid kiezen mensen wel vaker ergens dagen voor uit: de een om een nieuwe wijngaard aan te leggen, de ander om een huis te bouwen, weer een ander om op reis te gaan, en nog weer een ander om te trouwen. Daarmee hopen ze dan te bereiken dat hun onderneming

voorspoedig zal verlopen. Maar wat niemand kan uitkiezen, is zijn geboortedag.

Onze Heer kon ze allebei uitkiezen, zijn moeder én zijn geboortedag: Hij kon ze ook allebei scheppen. Natuurlijk koos Hij die dag niet uit zoals de mensen dat doen, die – volkomen ten onrechte – menen dat hun lot van de stand der sterren afhangt. Door op deze dag te worden geboren is de Heer niet gelukkig geworden, nee, door op deze dag te worden geboren heeft Hij de dag waarop Hij wilde geboren worden, gelukkig gemaakt. De dag van zijn geboorte draagt immers ook het mysterie van zijn licht.

De apostel Paulus brengt het als volgt onder woorden: *'De nacht loopt ten einde, de dag nadert al. Laten wij ons daarom ontdoen van de praktijken van de duisternis en ons omgorden met de wapens van het licht. Laten we daarom zo eerzaam leven als past bij de dag'* (Rom 13,12-13). Laten we de Dag herkennen en zelf dag zijn. Want toen we in ongeloof leefden, waren we nacht. En dat ongeloof, dat de hele wereld als een nacht omhult, moet afnemen door de groei van ons geloof. Daarom beginnen de nachten vanaf de geboortedag van onze Heer Jezus Christus korter te worden terwijl de dagen langer worden.

We moeten deze dag dus als een plechtige feestdag beschouwen, broeders en zusters. Niet ter ere van de zon, zoals de ongelovigen dat doen, maar ter ere van Hem die de zon heeft gemaakt. Want wat Woord was, is om omwille van ons en om onder de zon te kunnen zijn, mens geworden (Joh 1,14). Als mens bevindt het Woord zich namelijk onder de zon, maar in majesteit strekt het zich ver uit boven het heelal, waarin het de zon heeft geschapen. Nu staat het Woord echter ook als mens boven die zon, die als god wordt vereerd door de blinden van geest die de ware zon van gerechtigheid niet zien (Mal 3,20; Mt 5,45). (...)

5. Terecht laten wij ons aanvuren door de woorden van de psalm als door de klanken van de hemelse bazuin, wanneer we horen: *'Zing nu de Heer een nieuw lied, zing de Heer aarde alom; zing de Heer, zegen zijn naam, verkondig de dag uit de dag, zijn heil.'* (Ps 96,1-2). Laten we Hem herkennen en laten we de Dag aankondigen die uit de Dag voortkomt en die vandaag als mens is geboren (Rom 1,3). De Zoon die de Dag is uit de Vader die de Dag is, God uit God, Licht uit Licht. Dat is het heil waarover elders te lezen staat: *'God, wees ons genadig en zegen ons, laat het licht van uw gelaat over ons schijnen, dan zal men op aarde uw weg leren kennen, bij alle volken uw heil.'* (Ps 67,2-3). De woorden 'op aarde' worden herhaald in 'de volken', de woorden 'uw weg' in 'uw heil'.

Wij herinneren ons dat de Heer heeft gezegd: *'Ik ben de weg'* (Joh 14,6). En zojuist, toen het evangelieverhaal werd voorgelezen, hoorden we dat de zalige Simeon, een oude man, een openbaring van God had gekregen, waarin hem te kennen werd gegeven dat hij de dood niet zou proeven voordat hij de Messias van de Heer had gezien (Lc 2,26). Toen Simeon het onmondige kind

Christus in de armen had genomen en de grootheid van het kleintje had erkend, zei hij: *'Nu laat U, Heer, uw dienaar in vrede gaan, zoals U hebt beloofd. Want met eigen ogen heb ik het heil gezien dat U bewerkt.'* (Lc 2,29-30).

Laten we dus de Dag aankondigen die uit de Dag voortkomt, het heil dat Hij bewerkt. Laten we aan alle volken zijn heerlijkheid bekend maken, aan alle naties zijn wonderdaden (Ps 96,2-3).

Hij ligt in een voederbak (Lc 2,7), maar Hij omvat de wereld (W 1,7).

Hij drinkt aan de borst (Lc 11,27), maar Hij voedt de engelen (W 16,20).

Hij wordt in een doek gewikkeld (Lc 2,7), maar Hij kleedt ons in onsterfelijkheid (1 Kor 15,53-54).

Hij wordt gezoogd (Lc 11,27), maar Hij wordt ook aanbeden (Mt 2,11).

In het nachtverblijf van de stad kan Hij niet terecht (Lc 2,7), maar in het hart van de gelovigen bouwt Hij zich een tempel (1 Kor 3,16-17).

Opdat de zwakheid krachtig zou worden, is de kracht zwak geworden (2 Kor 13,4).

In plaats van zijn lichamelijke geboorte van weinig waarde te achten, moeten wij haar veeleer bewonderen. En laten we hierdoor beseffen wat voor een verheven Majesteit voor ons tot zo grote nederigheid is gegaan. Dit moge aanstekelijk zijn voor onze liefde, om zo deelachtig te worden aan zijn eeuwigheid.

Uit SERMO 191, Kerstmis 411 of 412

1. Christus, de eniggeboren Zoon van God, de ware zoon van gerechtigheid, straalt over de aarde zonder dat zijn licht de hemel verlaat.
Daarginds verblijft Hij eeuwig, hier gaat Hij voorbij in de tijd.
Daarginds is Hij zelf de eeuwige dag, hier ondergaat Hij de dag net als de mensen.
Daar leeft Hij eeuwig zonder het verloop van uren, hier sterft Hij in de tijd zonder tot zonde te vervallen.
Daar verblijft het Leven zonder ondergang, hier bevrijdt Hij ons leven van het lot van de dood.
Daar zet Hij de engelen in vuur en vlam met de gloed van zijn heerlijkheid, hier neemt Hij de dood weg van het leven der mensen.
Daar geniet men van het licht dat door geen zondaar wordt gedoofd, hier wordt Hij als mens geboren, die alles van de zonde scheidt.
Daar is Hij God met God, hier is Hij God en mens.
Daar licht uit licht hier het licht dat iedere mens verlicht (Joh 1,9).
Daar spreidt Hij met zijn Woord de hemelen uit, hier wijst Hij de weg die naar de hemel leidt (Joh 14,6).

Daar heeft Hij het geheim van zijn geboorte gegrond samen met de Vader, hier heeft Hij de ledematen van zijn vlees gevormd in zijn moeder.

Daar zit Hij aan de rechterhand van de Vader, hier ligt Hij in een kribbe. Daar voedt Hij de engelen, hier op aarde lijdt Hij als een klein kind honger. Daar blijft Hij voor de volmaakte machten brood dat niet opraakt, hier kan Hij als alle pasgeborenen niet zonder voeding van melk.

Daar doet Hij het goede, hier verdraagt Hij het kwade.

Daar sterft Hij nooit, hier verrijst Hij na zijn dood en schenkt Hij de stervelingen het eeuwige leven.

God is mens geworden om de mens God te laten worden. De Heer heeft *'het bestaan van een slaaf aangenomen'* (Fil 2,7) opdat de mens zich keert naar de Heer. De bewoner en grondvester van de hemel heeft op aarde gewoond, opdat de mens verhuist van de aarde naar de hemel.

2. Het Woord van de Vader, dat de tijden heeft gemaakt, is vlees geworden (Joh 1,14) en liet omwille van ons zijn eigen geboortedag in de tijd plaatsvinden. Hij wilde namelijk in zijn geboorte als mens één dag hebben, terwijl er zonder zijn goddelijke bevel toch geen dag voorbijgaat. Zelf was Hij vóór alle tijden bij de Vader en zelf voegde Hij zich vanuit zijn moeder op deze dag in de kringloop der jaren. Mens geworden én maker van de mens.

Zo zou de heerser over de sterren aan de moederborst liggen.

Zo zou het brood honger en de bron dorst lijden.

Zo sluimerde het licht en raakte de weg vermoeid van de reis.

Zo werd de waarheid beschuldigd met behulp van valse getuigen, de rechter over levenden en doden gevonnist door een sterfelijke rechter en de gerechtigheid door onrechtvaardigen schuldig verklaard.

Zo werd de meester geslagen met de zweep, de druif gekroond met doornen en het fundament opgehangen aan het kruis.

Zo werd de kracht verzwakt en de genezing verwond.

Zo zou het Leven sterven.

Door deze en vergelijkbare vernederingen in onze plaats te verduren, zou Hij ons verlossen, ook al waren wij het niet waard. Want omwille van ons heeft Hij toch al dat kwaad doorstaan, ook al maakte Hij zich aan niets schuldig. En ook al verdienden wij het niet, toch ontvingen wij door Hem al dat goeds.

[Maar zijn vernedering is onze verheffing en zijn kruis is onze overwinning; zijn kruisbalk is ons triomfteken, zijn dood is ons leven.]

Hierom heeft Hij, die vóór alle eeuwen – zonder een begin van dagen – Zoon van God was, zich dus verwaardigd in de jongste dagen zoon van de mens te zijn. Terwijl Hij geboren werd uit de Vader en niet door de Vader gemaakt werd, is Hij ontstaan in een moeder die door Hem gemaakt was.

Zo zou Hij hier en op een zeker moment geboren worden uit haar, die nooit en nergens had kunnen bestaan dan door Hem. (...)

Uit SERMO 196, Kerstmis na 396, Hippo

1. Heden is de dag aangebroken waarop onze Heer Jezus Christus is geboren, een feestdag voor ons. Het is de dag waarop de Dag is geboren en dat is juist vandaag, omdat vanaf vandaag de dagen lengen.

Er zijn twee geboorten van onze Heer Jezus Christus: een goddelijke en een menselijke. Allebei zijn ze wonderbaarlijk, want de ene vindt zonder vrouw plaats, zonder moeder, de andere zonder man, zonder vader. Wat zegt de heilige profeet Jesaja hierover? *'Wie kan zijn geboorte verklaren?'* (Js 53,8) Dat kan op beide geboorten slaan. Wie zou behoorlijk kunnen verklaren dat God voortbrengt? Wie kan de maagdelijke bevalling verklaren zonder er afbreuk aan te doen? De goddelijke geboorte vond plaats buiten de dagen om, de maagdelijke geboorte op een bepaalde dag. Geen van beide geboorten kunt u als mens op waarde schatten, maar u mag zich er wel over verwonderen.

Richt uw aandacht nu eerst op de goddelijke geboorte. *'In het begin was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God.'* (Joh1,1). Van wie was het Woord? Van de Vader. Wat was het Woord? De Zoon. Nooit is de Vader zonder de Zoon. En hoewel de Vader nooit zonder de Zoon was, bracht Hij toch de Zoon voort. Hij bracht voort en toch maakte Hij er geen begin mee. Gewoonlijk is er geen begin als er niet met een begin wordt begonnen. En toch is er een Zoon en toch is Hij voortgebracht.

Mensen zullen vragen: 'Hoe kan Hij nu voortgebracht zijn en geen begin hebben? Als Hij is voortgebracht, heeft Hij ook een begin. Want hoe kan Hij anders geboren worden, als Hij geen begin heeft?' Ik weet ook niet hoe. U vraagt een mens hoe God is geboren? U maakt het mij niet gemakkelijk met uw gevraag, maar ik doe een beroep op de profeet Jesaja. Ook hij vraagt zich af: *'Wie kan zijn geboorte verklaren?'*

Volg mij naar Christus' menselijke geboorte. Kom met mij mee naar de geboorte, waarin Hij zich van zichzelf heeft ontdaan en het bestaan van een slaaf aangenomen (vgl. Fil 2,7). Als we deze geboorte tenminste kunnen vatten of tenminste bij machte zijn er iets over te zeggen. Want wie kan de woorden van Paulus begrijpen als hij zegt: *'Hij die bestond in goddelijke majesteit heeft zich niet willen vastklampen aan de gelijkheid met God'* (Fil 2,6), wie kan dat begrijpen? Wie kan zich dat voorstellen zonder dat er afbreuk aan wordt gedaan? Wie van u durft dat met het verstand te onderzoeken? Wiens tong durft het te verwoorden? Wiens denken kan het bevatten? Vooralnog moeten wij ervan afzien, het is te veel voor ons. Hij echter wilde dat het ons niet te veel zou zijn en heeft zich van zichzelf ontdaan *'en het bestaan van een slaaf aangenomen, Hij is aan de mensen gelijk geworden'* (Fil 2,7). Waar? In de maagd Maria. Laten wij daar dus iets over zeggen, als we dat tenminste kunnen. Een engel bericht, de maagd luistert, gelooft en wordt zwanger. In haar geest geloof, Christus in haar schoot. Een maagd is zwanger geworden,

hoe wonderbaarlijk! Nog wonderbaarlijker: een maagd heeft een kind gebarnd en na de bevalling bleef zij maagd. Kortom, wie kan die geboorte verklaren? (...)

Uit SERMO 192, Kerstmis, na 411-412

1. (...) Wat zoekt gij, vergankelijke mensen, uw genot nog in vergankelijke dingen? En wat probeert gij, zo mogelijk, het vluchtige leven vast te houden? Een heel wat schitterender verwachting is op aarde verschenen: aardbewoners hebben de belofte gekregen in de hemel te wonen. Om dit geloofwaardig te maken is iets ongeloofwaardigers vooraf geschonken. Ten einde 'goden' te maken van hen die mensen waren, is Hij die God was, mens geworden. Zonder te verliezen wat Hij was, is Hijzelf willen worden wat Hij gemaakt had. Zelf heeft Hij gemaakt wat Hij eens zou zijn.

Uit SERMO 80, ca. 410

5. Christus, die God was en mens, wilde ons laten leven van zijn leven, en daarom is Hij gestorven in ons leven. Hijzelf had niets waardoor Hij kon sterven: wij hadden niets waardoor wij konden leven. Wat was Hij dan, dat Hij niet kon sterven? *'In het begin was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God.'* (Joh 1,1). Al onderzoekt men ook hoe God zou kunnen sterven; men zal het niet ontdekken. Wij, mensen, met ons lichaam getekend door de zonde, wij sterven. Heeft de zonde soms een eigen bestaansreden? Die heeft ze niet. God kon dus niet sterven uit zichzelf en wij konden niet leven uit onszelf; maar wij hebben het leven van Hem en Hij de dood van ons.

Welk een ruil! Wat geeft Hij en wat ontvangt Hij? Handelaren wisselen hun koopwaar uit door te ruilen. Eertijds bestond er alleen ruilhandel. Men gaf wat men had om te ontvangen wat men niet had (...). Het is onmogelijk alle soorten handelswaar op te sommen; maar toch geeft niemand het leven om de dood ervoor in ruil te ontvangen.

De stem van de geneesheer heeft dan ook niet tevergeefs geklonken aan het kruis.

Eigenlijk kon het Woord niet sterven, maar om toch voor ons te sterven, is het *'Woord vlees geworden en heeft ons gewoond'* (Joh 1,14). (...)

SERMO 140, Kerstdag 427-428

Aan Christus' geboorte uit de Vader danken wij dat wij bestaan. Aan de geboorte uit de moeder danken wij dat wij niet vergaan. (...) O, als het mij eens gegeven zou zijn, dat ik kon zeggen wat ik wil zeggen! Mijn armoede en zijn rijkdom benauwen mij.

Zoek in de brief van de evangelist Johannes wat hij over Christus heeft gezegd: *'Laten wij geloven'*, zo merkt hij op, *'in zijn waarachtige Zoon Jezus Christus. Dit is de ware God, dit is eeuwig leven.'* (1 Joh 5,20). Wij zijn zonen door genade, Hij van natuur. Wij komen van de Vader door Hem, Hij is zelf eveneens wat de Vader is; zijn ook wij soms wat God is?

Uit SERMO 141, bij Joh 14,6: 'Ik ben de weg, de waarheid en het leven.'

4. Christus is bij de Vader, Hij is de waarheid en het leven. Hij is het Woord waarover gezegd is: *'Het leven was het licht van de mensen.'* (Joh 1,4). Hij is bij de Vader; Hij is de waarheid en het leven. En omdat wij geen weg hadden om tot de waarheid te komen, is de Zoon van God – altijd bij de Vader, altijd waarheid en leven – zelf de weg geworden, door de mensengedaante aan te nemen.

Loop mee met die mens en u komt bij God. Ga met Hem mee en u komt bij Hem uit. Zoek geen andere weg om Hem te bereiken dan Hemzelf. Want als Hij had geweigerd de weg te zijn, zouden we altijd dwalen. Hij is dus de weg geworden waarlangs u moet gaan.

Ik zeg u niet: 'Zoek de weg'. De weg is naar u toe gekomen: sta op en ga lopen. Loop op je karakter, niet op je voeten (*Ambula moribus, non pedibus*). Veel mensen lopen namelijk goed op hun voeten, maar slecht op hun karakter. Soms kunnen ze wel goed lopen, maar rennen ze naast de weg. Natuurlijk kent u mensen die goed leven en geen christen zijn. Ze kunnen goed rennen, maar niet over de weg. Hoe harder ze rennen, hoe meer ze verdwalen: ze raken steeds verder van de weg af. Maar als zulke mensen dan de weg bereiken en hem blijven volgen, wat is dat dan een veilig gevoel! Ze lopen goed en verdwalen niet. Maar als ze hem niet blijven volgen, al lopen ze nog zo goed – ach, wat een ellende!

Het is beter over de weg te strompelen dan naast de weg te marcheren. Laat dit genoeg voor u zijn, lieve mensen.

5. Enkele krachtlijnen

- 'Door' de kerststal kijken naar wat onvoorstelbaar is: de incarnatie.
- Augustinus verbindt menswording vooral met Paulus (Fil 2,2-11) en Johannes (Proloog). Zie bijv. ook Athanasius van Alexandrië ('af dalen' als sleutelwoord)
- Augustinus is enorm getroffen door de nederigheid van God. Die is ook voorbeeld voor ons en voorwaarde om de weg omhoog te kunnen aanvatten.
- Kerstmis/menswording gaat over een 'admirabile commercium' of wonderbaarlijke ruil tussen God en mensen. Hij wordt wat wij zijn om ons te laten delen in zijn goddelijk leven, vgl. theosis in het Oosten. Bijv. Ireneüs in AH V, Pref.
- Augustinus werkt vaak met tegenstellingen: deze worden in Christus overbrugd. Hij ligt in een voederbak maar omvat de wereld ...

6. Om verder te lezen

- www.augustinus.nl
- SCHRAMA, M., *Aurelius Augustinus. Als licht in het hart. Preken voor het liturgische jaar 1*, Ambo, Baarn 1996.
- VAN ZAALEN, F., VAN REISEN, H., VAN DER MEIJS, S., *Aurelius Augustinus. Als lopend vuur. Preken voor het liturgisch jaar 2*, Ambo, Baarn, 2001.
- *De weg komt naar u toe : Preken over teksten uit het Johannesevangelie [Sermones de scripturis 117-147A + 368] / Augustinus ; vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Joke Gehlen – Springorum, Vincent Hunink, Hans van Reisen en Annemarie Six – Wienen, Budel – Damon, 2007.*
- VAN DER MEER, F., *Augustinus de zielzorger*, Kok, Kampen, Herziene druk, 2008.